
Models de memòria i d'ordenament social a la Barcelona del segle XIII

Stefano Maria Cingolani *

El segle XIII va ser una època central en la definició i organització del municipi de Barcelona, com indiquen la constitució del Consell de Cent, l'any 1249, per obra de Jaume I, i la concessió del privilegi *Recognoverunt proceres* per Pere II en el curs de les Corts de 1283-1284. Aquests dos documents –i moments–, no sols proporcionen les línies primeres i fonamentals de l'estructura administrativa de la ciutat i d'uns quants drets i normes per a la seva gestió, sinó que defineixen també les formes de relació entre municipi i monarquia, d'una forma diferent a la d'altres ciutats de l'àrea de la Mediterrània, tant italianes com del sud de França.

Així mateix, la segona meitat del segle veié altres formes i contextos en què s'anaren definint aquestes relacions, juntament amb la mateixa estructuració del municipi. En primer lloc, assistim a la primera definició escrita de la història de la ciutat, més enllà d'actes ocasionals, com la de la dedicació de la Seu l'any 1058. Aquest procés pren forma vers 1270 amb la redacció de la primera sèrie d'annals de Barcelona i amb la traducció al català de les *Gesta comitum Barchinonensium*, possiblement impulsada pel rei Jaume I. Tant els annals com la crònica reial marquen una forta dependència de la ciutat respecte dels seus senyors –abans els comtes, ara els reis–, sense assolir una narració unitària i independent. Tot i així, ja es nota la presència de llegendes locals que prenen cos al *Llibre dels reis*, escrit entre 1277 i 1282, on s'intenta resseguir la història de la ciutat des de la seva mateixa fundació, sense que això, però, assoleixi ni la continuïtat ni la independència d'una autèntica crònica ciutadana, ja que el seu principal objectiu són els monarques. Sembla important veure com la configuració memorial segueix les mateixes línies de l'evolució institucional de la ciutat, amb una forta dependència i interrelació amb la monarquia.

Al mateix temps, no hem de deixar de banda les tensions socials que es visqueren a Barcelona a la dècada de 1280, estigmatitzades com “a revolta de Berenguer Oller” per la historiografia oficial, representada pel cronista Bernat Desclot. La crítica més recent, que li ha dedicat una atenció escassa i poc documentada, ha mantingut de fet la mateixa

* Stefano Maria Cingolani (Roma, 1956) és doctor en Filologia Romànica per la Universitat La Sapienza de Roma. Ha estat professor a la Universitat Tor Vergata de Roma (1989-1994), professor visitant a la Universitat de Barcelona (1995-1999) i a la Universitat Pompeu Fabra (2000). Actualment només es dedica a la investigació. Entre les publicacions recents figuren: *Pere el Gran. Vida, actes i paraula* (2010), *Diplomatari de Pere el Gran* (2 volums, 2011 i 2015) i *La formació nacional de Catalunya i el fet identitari dels catalans (785-1410)* (2015). És editor de la col·lecció *Monuments d'Història de la Corona d'Aragó*, de la qual han sortit els primers quatre volums (*Gestes dels comtes de Barcelona i reis d'Aragó; Llibre dels reis; Les Gesta comitum Barchinonensium (versió primitiva)*, la *Brevis Historia i altres textos de Ripoll* i *Els annals de la família Rivipullense i les genealogies de Pallars-Ribagorça* (2008 i 2012).

interpretació. L'anàlisi de la documentació, en la seva major part desconeguda i inèdita, permet de fer-se una idea de com, sobretot, els menestrals de la ciutat intentaven reunir-se per defensar alguns drets i influir en la vida ciutadana. Fenòmens paral·lels, tot i que amb finals molt menys violents, sembla que es poden percebre també a Tortosa i a Girona. A més, la mateixa documentació dona notícia d'intensos moviments i protestes de massa en aquests convulsos anys del regnat de Pere II, i, a falta de més estudis, permet de copsar un panorama de l'estructuració de la vida ciutadana, dels equilibris i tensions entre els diversos estaments o blocs de ciutadans i de llurs relacions amb la monarquia molt més mogut, variat i complex que el servit per la historiografia anterior.